

KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

Užmiršti – per didelę prabangą

Kai buvau maža, bronziniai ir granitiniai leninai, sovietinių karių skulptūros su vėliavomis ar su vaikais ant rankų, marytės melnikaitės ir kiti socialistinio realizmo šedevrai nei kliudė, nei trukdė, nei apskritai rūpėjo. Jie tiesiog buvo to meto buities detalės, tokios pat, kaip metaliniai konteineriai parduotuvėse, prikrauti konservuotų pomidorų trilitrių, čekoslovakiečiai bateliai, kuriuos pirkau beveik nesimatačiusi ir jie man paskui žiauriai spaudė, bet kaip nepirksi, juk paskui nebus!.. ir išpykęs iki gyvo kaulo bulviakasis, kurio nekenčiu iki šiol.

Daugelis mano kartos žmonių gerai tai prisimena. Ką jau kalbėt apie vyresnius!.. Bet kai kuriems sovietinis paveldas kažkaip keistai susuko smegenis: jis jiems nostalgiskas ir netgi atrodo turįs kažkokią estetinę vertę. Žaliojo tilto balvonai, dėl kurių vyko diskusija, buvo traktuojami kaip „mūsų istorijos dalis“, vadinasi, neliečiamybė. Nors vargu ar Ulrichas Hozijus, kuris 1532 m. pastatė Žaliąjį tiltą, būtų troškęs, kad jį „puoštų“ tokie griozdai. Beveik penkis šimtus metų tiltas prabuvo be tų balvonų – ar tai ne istorija?.. Ir jeigu jau ginama „meninė“ tų statulų vertė, tai gal ginkime ir patį tilto autentiškumą?..

Manęs šiandien galbūt nejaudintų tų balvonų likimas, kur jie bebūtų, jei ne istorija. Jeigu nežinočiau, ką, pavyzdžiui, Raudonoji armija darė Rytprūsiose, galbūt visai abejingai žiūrėčiau į statulą „tarybiniam kariui išvaduotojui“. Dabar – negaliu, ir ypač kai matau „karį išvaduoją“ su vaiku ant rankų – nes žinau, kiek tų vaikų šitie „išvaduotojai“ išskerdė ir išprievartavo Rytprūsiose ir Vokietijoje. Argi vaikas, kokios tautybės jis bebūtų, yra priešas?.. Nežmoniška ir klaiku, kai kariaujama su vaikais.

Baisiausias dalykas yra ne sovietmečio statulos Grūto parke ar šalia šiuolaikinių miestelių kapinaičių (daug kur išliko paminklai „kariams išvaduotojams“). Baisiausia – sovietinis paveldas žmonių galvose. Jeigu jo nebūtų, galbūt galėtume ramiau į tas statulas žiūrėti ir leisti joms ramiai kerpėti ir samanoti, kol laikas suardys.

Tačiau užmiršti – dar per anksti. Tai per didelė prabanga, o gal netgi nusikaltimas. Nes pamiršdami (o juk yra siūlančių pamiršti praeitį – vardan, kaip jie sako, ateities!..) mes tarsi sakome, kad nieko tokio nenutiko, kad žmonių kančia ir pažeminimas nieko verti, kad nusikaltėlis neturi būti teisiamas. Jeigu mes taip manome, esame neverti jokios ateities. Tik paniekos.

Nes ir atleisti galima tik tam, kuris kenčia, kurį ištinka atgaila. Ar realybė šiandien tą liudija? Ne. Dar ne. Tačiau galbūt ateis laikas. Teismui ir atgailai.

Renata Šerelytė



Šv. Jurgis. Vilnius, Gedimino prospektas

*Kai kovoj kelies tu į ataką
Ir, į priekį puldamas, žinai,
Kad gal tuoj, kliudytas mirtinai,
Amžinai pabaigsi savo taką,*

*Nepabūgęs grasančio metalo,
Tu pirmyn smelkiesi su aistra, –
Vienas geismas tau širdy tėra:
Priešais mirtį veržtis ligi galo,*

*Nes žinai: jei kas, įtempęs valią,
Nesvyruodams pereis šitą kelią,
Mūsų tas net žūdamas laimės,*

*O jei kas pabėgs neištesėjęs,
Tas tikrai bus kovą pralaimėjęs
Ir paženklintas gėdos dėmės.*

Bronius Krivickas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Užmiršti – per didelę prabangą • **2-as psl. Aldona Ruseckaitė.** Juozas Almis Jūragis: „Jei nešviestų gimtinės pavasarių šviesa...“ • **3-as psl. Aldona Žemaitytė-Petrauskienė.** Juozas Keliuotis: žurnalistikos princas ir elgeta (2) • **4-as psl. Tomas Dukša.** Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės žemėlapis ir jo varianta • **5-as psl. Astrida Petraitytė.** Iš užribio išniręs dailininkas Henrikas Šalkauskas • **6-as psl. Algis Vaškevičius.** Amerikiečių menininkas protėvių žemėje pristatė savo meninį projektą apie Holokaustą • **7-as psl. Gintaras Bleizgys.** Karmelio kalno papėdėje. Ištrauka iš romano • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Du neskelbti Maironio laiškai • Vytauto Leščinsko knyga „Žmogėdros tarnas“



Juozas Almis Jūragis 1994 m.

Juozas Almis Jūragis: „Jei nešviestų gimtinės pavasarių šviesa...”

ALDONA RUSECKAITĖ

Poetą, redaktorių, vertėją, paskaitininką, kultūrininką Juozą Almį Jūragį šį rudenį vėl privalome prisiminti, nes šių metų spalio 3 dieną jam sukako 100 metų. Dievulis poetui leido ilgai džiaugtis šios žemės grožybėmis – mirė 2014 m. kovo 4 dieną tolimojoje Australijoje. Kai 1944 m. pasitraukė į Vakarus, daugiau niekada į Tėvynę nebegrižo – tolimas kelias, sveikata, finansai. Mažytę Lietuvą susikūrė Australijos kaime, pavadinęs „Jūragyne“ – tarp knygų, gėlių, medžių, paukščių ir su nuolatiniu Tėvynės ilgesiu. „Jūragynė – mano pasaulis, mano mažytis pasaulis, kuriame aš kaip žvirblis plunksnelė sukuosi...” (Iš laiško autorei 2005 11 07).

Kokį gyvenimo, likimo ir kūrybos kelią nuėjo šis žmogus, apie kurį Lietuvoje iki šiol ne taip ir daug žinome?

Juozas Almis Jūragis gimė 1917 m. spalio 3 d. Baltkalnio kaime, Laukuvos valsčiuje, Tauragės apskrityje, ūkininkų šeimoje. Prisimindamas vaikystę, laiške autorei (2004 10 12) rašė: „Anksčiau pavasarį snieguolės prasikaldavo pro suledėjusį sniegą ir iškeldavo gležnus savo baltus žiedus. Man jų būdavo gaila. Atsargiai peiliuku atkrapštinėdavau sniegą, kad joms būtų šilčiau... Kokia skurdi ir išvargusi būtų mano širdis svetimose pakelėse, jei į ją nešviestų gimtinės pavasarių šviesa...” Ypatinę santykį sūnus turėjo su motina, kuri iš maldaknygės išmokė skaityti ir suformavo visas dvasines, moralines vertybes. Jau perkopęs 50 metų, Juozas Almis rašo laišką į Lietuvą seseriai Onutei ir taip prisipažįsta: „Kiekviena diena man yra motinos diena. Tai yra kiekviena diena, kada aš mamą prisimenu. O kaip aš galėčiau jos neprisiminti, kada jos paveikslas virš mano darbo stalo kabo...”

1928 m. J. A. Jūragis pradėjo lankyti Laukuvos pradžios mokyklos antrą skyrių, o 1933 m. įstojo į Plungės kapucinų gimnaziją – ateitį matė su vienuolio abitu. Mokėsi kartu su Algirdu Mykolu Dobrovolskiu (Tėvu Stanislovu). Tačiau Juozas Almis po gerų metų šią gimnaziją metė, nes suprato, jog vienuoliškam gyvenimui nėra pasirengęs... 1944 m. jaunuolis pasitraukė į Vakarus ir 1948-aisiais pasiekė Australijos krantus – visam gyvenimui.

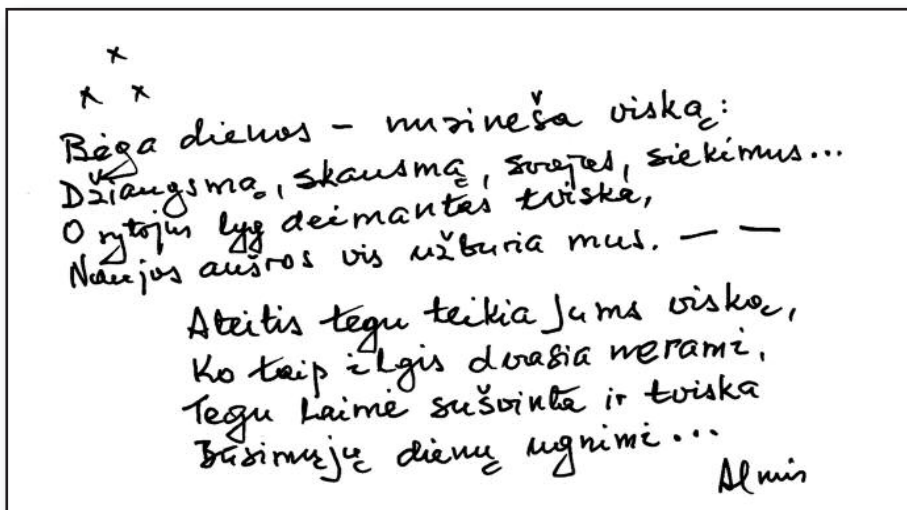
J. A. Jūragis eilėraščius pradėjo rašyti dar paauglystėje. Pirmuosius eilėraščius 1931 m. išspausdino vaikų laikraštis „Žvaigždutė“. Per kelerius jaunystės metus susikaupė nemažas pluoštas eilėraščių, rašytų 1933–1939 m., poetas parengė pirmąją knygą „Laukai meldžiasi“, bet sovietų okupacija, karas sutrukdė ją išleisti, traukiantis į Vakarus, rankraštis liko Lietuvoje pas draugą. Ir taip įdomiai atsitiko, kad knyga, turėjusi būti kaip pirmoji, išėjo tik 1986 m. pavadinimu „Žeme, būk mano motina.”

J. A. Jūragis yra pirmasis naujosios emigracijos lietuvis, išleidęs poezijos knygą Australijoje, kurioje išėjo du poezijos rinkiniai: „Tolimieji mirazai“ (1964, Sydnėjus), „Akmens ir paukščio metas“ (1977, Australija). Ankstyvieji, dar Lietuvoje rašyti J. A. Jūragio eilėraščiai siejasi su kito žemaičių poeto Vytauto Mačernio pasauliu. Abiems poetams labai svarbi tėviškė, gimtieji laukai, miškai, pelkės ir tolumos, begalinis namų ilgesys. „Sunku gyventi man be tėviškės laukų aukščių /.../ Ten ir dabar saulėje nokstančios varpos arčiau prie žemės svyra, / Baltais žiedais spindėdamos, ramunės šypsosi visur iš parugių, / Rasos ir vėstančios prieš naktį žemės kvapas orą tyrą / prisotina kvėpėjimu svaigiu...” (J. A. Jūragis, eil. „Tėviškės pasiilgimas”). Jūragis – egzistenciją apmąstantis poetas, tačiau ieškantis džiugėsio ir šviesos: „Žmogaus būtis – tai tobulasis žiedas, / tai apskrita grandis, be galo, be pradžios...” (eil. „Archimėdas”). Nors kelio pabaigoje laukia juoda mirtis – „... į rankas puola ledas – / šaltas mirties baltumas”. (Eil. „Vaikšto šerkšnais”). Išeivijoje rašytuose eilėraščiuose taip pat pulsuoja Tėvynės ilgesys, lietuviška tematika: „Mano tauta – / veržli kraujo banga / tarp saulėtekio ir saulėleidžio” (Eil. „Mano tauta”). Paskutinioji poeto knyga „Tik sapno ugnį jausi” išleista 1999 m. Vilniuje su profesorės V. Daujotytės palydimuoju straipsniu. Šios knygos programinis eilėraštis galėtų būti „Žmogus – tamsoje giedantis paukštis”: „Žmogau, / Tau duota tik pradžia ir pabaiga, / Pats privalai dienoms suteikti esmę...”

Be originaliosios kūrybos, Jūragis daug laiko ir sugebėjimų atidavė dirbdamas kultūrinį darbą tarp Australijos lietuvių. „Autobiografijoje” jis rašo: „Ir man malonu pažymėti, kad prie Australijos lietuvių kultūrinių darbų ir aš savo kuklia plunksna prisidėjau kaip lietuviškų laikraščių bendradarbis, kaip redaktorius, kaip poezijos žodžio sakytojas per minėjimus,

šventes ir literatūros vakarus...” (1990). „Manęs klausyti žmonės mėgo ir kai kalbėdavau 300 žmonių salei, mikrofono man nereikėjo, kol buvau jaunas...” (Iš laiško autorei 2007 09 27). Dar ir 2010 m., būdamas jau 93-ejų metų, per Vasario 16-ąją vietos lietuvių bendruomenės susibūrimė paskaitė porą eilėraščių, sulaukė audringų plojimų ir žurnalistų buvo įvertintas kaip sodraus balso savininkas. A. J. Jūragis buvo puikus oratorius, skaitė paskaitas apie lietuvių kultūrą, literatūrą, rašytojus. Tačiau svarbiausias buvo redaktoriaus darbas. J. A. Jūragis redagavo „Australijos lietuvių metraščio” (1962) pirmąjį tomą, „Plunksnos” klubo almanachą „Plunksna ir žodis” (1966), Australijos lietuvių poezijos antologiją „Terra Australis” (1972), kurioje geriausiai atsispindi Australijos lietuvių poetinis kūrybinis pajėgumas. Šiuose leidiniuose randame gerai žinomus kūrėjus: be paties J.A. Jūragio, Aldoną Veščiūnaite, Jurgį Janavičių, Bronių Žalį, Mariją Slavėnienę (V. Mykolaicio-Putino seserį) ir kitus.

Už kūrybą, literatūrinę veiklą J. A. Jūragiui



Juozo Almio Jūragio eilėraščių rankraštis

2003 m. paskirta Lietuvių rašytojų draugijos premija. Ji iškilmingai, poetui sėdint ažuolo lapų vainiku apipintame kėdėje, buvo įteikta Sydnėjaus lietuvių klube.

Į Maironio lietuvių literatūros muziejų Jūragis savo archyvą pradėjo siųsti 1996 m. Prieš tai Australijoje lankėsi kaunietis poetas ir kunigas Ričardas Mikutavičius, kuris ir pasiūlė užgyventą literatūrinį turtą perduoti šiam muziejui. Juozas Almis buvo atsargus, pirmiausia parašė į muziejų laišką, pasiteiravo, ar tokių vertybių reikia, gavęs pritarimą, pajutęs muziejininkų susidomėjimą, jis atsiuntė keletą dėžių savo gan įdomaus archyvo bei knygų.

Nuo to pirmojo laiško tarp Juozo Almio ir šio straipsnio autorės užsimezgė gan artima bičiulystė ir malonus susirašinėjimas, kuris truko iki poeto mirties. Laiškuose Jūragis buvo gan atviras, labai nuoširdus, jo laiškai – tarsi grožinės literatūros vaizdeliai, iš kurių galima sudėlioti ir kitą poeto biografiją – dvasios, paslapties, meilės... Juose atsiskleidžia nemažai asmeninio gyvenimo įvykių. Savo pirmąją žmoną Stanislavą sutiko plaukdamas į Australiją, kartu išgyveno kelis dešimtmečius, vaikų nesusilaukė. Liko našlys. Tuomet apgobė liūdna nuotaika. „Kai Stanislava mirė, buvome išgyvenę kartu 44 metus. Pasijutau netekęs lygsvaros ir gyvenimo tikslo. Pajutau, kokia labai sunki ir slegianti tuštuma yra vienvietė. Blaškiausi tuščiuose namuose. Ramybė ir noras ką nors veikti buvo nuo manęs pasitraukę. Pradėjo kriksti sveikata ir savo ateitį mačiau ne kokią – galvojau, kad reikės dienas baigti senelių namuose. Išgelbėjo mane kilnios sielos moteris Lidija, taip pat kaip ir aš vieniša, ir sužeistos širdies asmenybė. Mūsų draugystė džiovino jos ir mano sąžatą, gydė jos ir mano širdies žaizdas. Per trejus metus, ją lankydamas, suvažinėčiau aštuoniolika tūkstančių kilometrų, kol pasidariau užtektinai jai artimas žmogus. Jos žmogus. Būti jos žmogumi yra vienas džiaugsmas. Mudu esame ne tik vienodo likimo paliesti. Mudu esame vienodos prigimties, panašių jausmų, panašių troškimų žmonės. Dabar mes žaidžiame gyvenimą kaip vaikai ir branginame gyvenimą kaip seniai, nes mūsų amžiuje kiekviena nauja diena yra didelė Kūrėjo dovana ir mums suteikta malonė.” (Iš laiško autorei 2004 10 12).



Juozas Almis Jūragis su žmona Lidija 2002 m.

Nukelta į 8 psl.

Juozas Keliuotis: žurnalistikos princas ir elgeta (2)

Aldona Žemaitytė-Petrauskienė

Tęsinys. Pradžia 2017 m. rugsėjo 30 d. „Kultūroje“

Taurioji žurnalistika

Juozo Keliuočio maksimalusis idealizmas atspindi jo svarstymuose apie žurnalistiką, kurios pagrindus stengėsi perduoti studentams 1935–1936 metais ir vėliau dėstydamas universitete. Paryžiuje žurnalistikos ir sociologijos mokslus studijavo Aukštojoje socialinėje mokykloje, kur šalia profesorių dėstė ir didžiųjų Prancūzijos dienraščių redaktoriai, dalindamiesi su studentais savo praktine patirtimi. Tekdavo rašyti straipsnius aktualiomis temomis, būdavo organizuojamos diskusijos, greta žurnalistikos buvo mokoma iškalbos ir diskusijų meno. Sorbonos universiteto Literatūros fakulteto dekanas Henri Delacroix Keliuotį skatino rašyti disertaciją apie spaudos psichologiją. Disertacijos Keliuotis taip ir neparašė, nes po trejeto studijų metų buvo atšauktas į Lietuvą ir išuktas į laikraščių redagavimo darbus.

Lietuvoje Juozas Keliuotis susidūrė su žurnalistiniu neišprusimu, nes gausybė leidinių buvo redaguojami įvairių žmonių, kurie turėjo didelį norą per spaudą su savo idėjomis išeiti į viešumą. Apie žurnalistikos teoriją, jos uždavinius, leidinio turinį, jo kūrimo metodus, žanrus jie mažai nusimanė. Taigi Keliuotis iš užsienio sugrįžo lyg į plyną žurnalistikos lauką. Jis tuoj ėmėsi parengti „Paskaitas jaunam veikėjui“, o dėstydamas universitete pamazų supažindino studentus su žurnalistikos pagrindais, tikslais, uždaviniais ir principais. Šių dienų žurnalistikos praktikų akimis žiūrint, Juozo Keliuočio mintys yra tik graži siekiamybė, kurios nepaisyti esą verčia gyvenimo realybė ir bendros žurnalistikos laisvės ir laisvo žodžio tendencijos, išplitusios visame pasaulyje. Iš tiesų, bendrosios sampratos ir ypač naujosios technologijos pakeitė žurnalistikos veidą, tačiau susipažinti su J. Keliuočio žurnalistikos samprata, manau, būtina kiekvienam apie savo profesiją mąstančiam žurnalistui.

Žurnalistikos paskaitose Keliuotis, kalbėdamas apie laikraščio, apskritai spaudos, tikslą, misiją ir uždavinius, pirmiausia iškelia savo mėgstamą tezė – visuomenės ir pavienio žmogaus dinamiškumą ir visuomeniškumą kaip leidinio gyvybės šaltinį. Iš tokios sampratos plaukia ir pagrindiniai tikslai: kovoti dėl didžiųjų tiesos, gėrio ir grožio idealų, t. y., dėl visuomenės idealų, dėl laisvės, teisingumo ir meilės; tarnauti bendrajam gėriui; būti didžiuoju kultūrinės ir visuomeninės pažangos veiksmu; tautinės konsolidacijos židiniu, visuomenės kelrodžiu... O žurnalistikos uždaviniai – turtinti, skaidrinti savo skaitytojų gyvenimą, jiems teikiant naujų tiesos, gėrio ir grožio spindulių, teikti informaciją apie viską, kas įdomaus ir aktualaus, nuostabaus ir ypatingo vyksta visame Žemės rutulyje. Taip pat sudominti žmones viešaisiais ir bendraisiais reikalais, atitraukiant juos nuo siaurų egoistinių tikslų, atveriant jiems platesnius akiračius, nuolat kelti naujas problemas ir būti nuolatine didžiųjų diskusijų arena, skatinti žmogų mąstyti, būti intelektualiai judriu ir dvasiškai veikliu, nuolat grumtis su galingųjų noru panaudoti valdžią savo egoistiniams tikslams.

Gilindamiesi į šias frazes, permąstydami šias mintis, galbūt pajusite Juozo Keliuočio egzaltacinį entuziazmą, kuris lydėjo šią asmenybę nuo pat sąmoningo gyvenimo pradžios. Paradoksaliausia ir liūdniausia (o gal kaip tik juokingiausia?) šių dienų žurnalistikos veikėjams būtų skaityti Keliuočio nubrėžtus žurnalistinės veiklos principus. Jų visa eilė, kai kuriuos iš jų čia išvardinsiu. Manau, kad vis dėlto jie šiandien turėtų būti aktualūs kiekvienam sąžiningam žurnalistui, ypač pradedantiems savo žurnalistinį kelią. Tai visų pirma: liudyti didybę, o ne menkystę; jungti, o ne skaidyti; gydyti, o ne nuodyti; gaivinti, o ne smukdyti; šviesti, o ne kvailinti ir tamsinti; sutelkti idėjos žygiams, o ne išblaškyti ir išsklaidyti, kovoti dėl tiesos, gėrio ir grožio idealų, o ne slopinti teisybę, reklamuojant šlamštą ir menkystę. Taip pat – nesudaryti klaidingo ir vienašališko gyvenimo vaizdo; nesiekti biznie-



Juozas Keliuotis (d.) su bendradarbiais prie redakcijos pastato Kaune

riškų tikslų; nebūti propagandine valdančios grupės priemone, nevirsti demoralizacijos veiksmu...

Keliuočio nuomone, spauda (žiniasklaida), iškelama negatyviąją gyvenimo pusę į pirmą vietą gimdo neurastenikus. Kadangi šiuolaikinė civilizacija didesnę reikšmę teikia materialinei, o ne dvasinei kultūrai, todėl pastarąją mažiau ir domimasi. Šiuolaikinis žmogus anot Keliuočio: „begaliniai sielojas savo egoistiniais reikalais, per daug jaudinasi dėl savo likimo, ir tai sukelia jam neurastenią, net isteriją: jis ima drebėti dėl kiekvieno įvykio, kuris galėtų jam laimę ar nelaimę atnešti. Kai žmogus atitrūksta nuo dvasinio gyvenimo centro, jis atskykla nuo gilumos ir atsiduria paviršiuje. Nuto limas nuo dvasinio centro jį daro paviršutinišką.“ Toks neurasteniškas žmogus jaučiasi nesaugus, būdamas laisvas, o psichinis žmonių nuovargis, kurį sukelia įvairios krizės, nuolat platinami spaudos pranešimai apie tragiškus įvykius pasaulyje ir savoje valstybėje, yra labai palanki dirva politinėms diktatūroms arba anarchiškai laisvei ir iš jos kylančioms riaušėms.

Kalbėdamas apie leidinio (šiuo atveju laikraščio ar televizijos laidos) turinį Keliuotis pabrėžia visuotinio principą, t.y., kad žurnalistas privalo rašyti apie tai, kas svarbu visiems, o ne knaisiotis asmeniniuose žmonių gyvenimuose. Anot jo, kai

„žurnalistas dėl biznio pamiršta tiesą: jos nemato, iškraipo, slepia nuo visuomenės akių, vietoj jos pateikia melą ar tik dalinę tiesą“ jis netenka garbės, tiksliau pasakius, tampa pasidavėliu. Būdamas pats laisvas nuo partinių įsipareigojimų, Keliuotis ir savo studentams diegia mintį, kad žurnalistas gali turėti savo politinę ideologiją, bet nepavirsti partiniu fanatiku. Aktuali ir mūsų dienoms jo pastaba, aptariant publicisto darbo principus, kad „pirmiausia reikia atsižvelgti į bendrą visų žmonių gėrį. Jei kurio nors asmens aferos kenkia visuomenės gyvenimui, jas reikia kelti aikštėn. Politinėse polemikose žemo lygio publicistai knisiasi asmeniniame gyvenime. Tai rodo prastą išsiauklėjimą...“

Matyt, remdamasis savo asmeniniu pavyzdžiu, redaguojant „Naująją Romuvą“ Juozas Keliuotis kalba apie redaktoriaus atsakomybę. Jis rašo: „Prieš akis turėdamas laikraščio idėją ir savo skaitytojus, redaktorius... kuria laikraštį kaip visuomeninę, intelektualinę ir estetinę vertybę, gausiai ir labai įvairiai jo medžiagai suteikia vieningumo“. Nors ir žinai, kad redaktorius praktikas ir žurnalistikos teoretikas Juozas Keliuotis orientuojasi į idealą – tauriąją žurnalistiką, kurią pasiekti gali tik idealo vėliavnešys, vis tiek smagu, svarbu ir naudinga skaityti Keliuočio mintis daugiau kaip po pusšimčio metų tarsi naujas. O iš tiesų amžinas tiesas, kaip amžinos yra tikrosios vertybės.



Kaip jau minėjau, Juozas Keliuotis mirė 1983 metais, vienišas, kankinamas fizinės ir dvasinės negalios, apniktas fobijų ir realių persekiojų, kurie nei jam, nei jo tikriems draugams nedavė ramybės. Tokia buvo jo dalis, jo nenustygstantis charakteris, jo pavydėtinas gyvybingumas ir smalsumas viskam, kas darosi aplinkui. Pas Keliuotį vieni vesdavo kitus, šie atsivesdavo dar kitus, tad jis jau ir nepajėgė atskirti, kas yra draugas, o kas priešas. Pagal Ritos Tūtlytės, tyrinėjusios Keliuočio sekimo bylą, saugumo agentais tapdavo jo artimiausi draugai. Režimas mokėjo prie kiekvieno prieiti individualiai, žinodamas kokią mygtuką paspausti žmogaus baimėje ar kompleksuose. Vieni saugumui pranešinėjo apie Keliuotį nuoširdžiai, kiti formaliai, bet ne tai yra esmė. Šis žmogus buvo pjudomas kone iki mirties lyg koks pavojingas žvėris, kurį reikia uždaryti į narvą. Ankštas butas trečiame aukšte (Antakalnio 39) ir buvo tas narvas, kur garsus žurnalistas ir meno kritikas, puikus pasakotojas ir melomanas lyg magnetas traukė sava laisvo žmogaus mąstysena.

Nukelta į 8 psl.



Juozas Keliuotis (v.) su žurnalo „Pavasaris“ bendradarbiais 1925–1926 m.

LNB nuotr.

Iš Lietuvos kartografijos istorijos

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS ŽEMĖLAPIS IR JO VARIANTAI



Veimaro bibliotekos LDK 1613 m. žemėlapis, išspausdinto iki 1631 m. kopija, sieninis variantas, patalpintas A. A. Gložaičio leidinyje

Tomas Duksa

Artėjant Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio jubiliejui, žymus geodezininkas, kartografijos istorikas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto mokslo žurnalo „Geodezija ir kartografija“ ir kitų leidinių bei daugelio mokslinių straipsnių autorius Algirdas Antanas Gložaitis skiria savo knygą „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapis ir jo variantai: sudarytas ir 1613 m. išleistas kunigaikščio M. K. Radvilos Našlaitėlio“ šiai svarbiai sukakčiai ir šio žemėlapio 400 metų jubiliejui paminėti.

Šis kartografinis kūrinys – ilgokai nešiota ir brandinta autoriaus idėja – pasirodė tik šiemet, o ne 2013 m., kai vyko Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio žemėlapio 400 metų jubiliejus. Priminsiu skaitytojams, kad A. A. Gložaitis tais metais išleido gerokai didesnės apimties fundamentalią monografiją „Mažosios Lietuvos žemė XVIII–XX amžių dokumentuose ir žemėlapiuose“, o šio žemėlapio jubiliejui leidinyje „Gimtasis kraštas“ pateikė straipsnį „Kunigaikščio M. K. Radvilos žemėlapiui Magni Ducatus Lithuaniae – 400 metų“. Reprezentacinį leidinį, skirtą M. K. Radvilos žemėlapiui, 2017 m. 100 egz. tiražu išleido leidykla „Gairės“. Ši knyga yra 21,5 x 30,5 cm formato, 230 puslapių apimties. Manau, kad autorius šį veikalą skyrė, bet nededikavo knygoje dar vienai svarbiai datai – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didiko Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio (1549–1616) 400 metų mirties sukakčiai pažymėti.

Šis mokslo leidinys istorijos tematika sudomins didelį Lietuvos geografų, kartografų, istorikų būrį. Knygą įsigyti turėtų būti suinteresuotos mokslo ir mokymo įstaigos, kurioms ji bus naudinga. Tačiau šia vertinga knyga galėtų pasidžiaugti taip pat Pasaulio Lietuvių Bendruomenės nariai iš 36 valstybių ir kiti besidomintys Lietuvos praeities kartografiniais objektais. A. A. Gložaičio knygos turinys suskirstytas į pratarbę, įvadą ir tris dalis. Knygos pabaigoje pateiktos autoriaus išvados, studijos santrauka lietuvių, anglų, lenkų kalbomis, post scriptum, darbe naudotų santrumpų ir svetimžodžių reikšmės, terminų aiškinimas, iliustracijų sąrašas, lentelių sąrašas, literatūra ir šaltiniai, asmenvardžių rodyklė.

Kaip žinome, žemėlapis „MAGNI DUCATUS LITHUANIAE CAETERARUMQUE REGIONUM ILLI ADIACENTIIUM EXACTA DESCRIPTIO“ – „LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS IR

JAI GRETIMŲ SRIČIŲ TIKSLUS APRAŠAS“ – buvo išleistas Amsterdame, V. J. Blau leidykloje, 1613 m.

A. A. Gložaitis, tyrinėdamas Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio kartografinę veiklą, savo knygoje ją nušviečia išsamiai ir įvairiapusiškai. Šioje studijoje analizuojami XVI a. pabaigoje ir XVII a. pradžioje atlikti LDK žemėlapio sudarymo ir leidybos darbai. Išskiriami LDK kartografavimo darbų pagrindiniai etapai:

1) lauko kartografavimo darbai ir LDK žemėlapio autorinio originalo braižymas apie 1590–1600 m.;
2) LDK žemėlapio leidybinio originalo braižymas ir žemėlapio spausdinimas apie 1600–1603 m., šioje studijoje žemėlapis sąlyginai įvardytas kaip LDK 1603 m. žemėlapis;

3) LDK 1603 m. žemėlapio tobulinimo darbai, atlikti po 1603 m., nubraižytas būsimo LDK 1613 m. žemėlapio autorinis originalas;

4) LDK 1613 m. žemėlapio spausdinimas Amsterdame, V. J. Blau leidykloje.

Apie pirmąjį ir antrąjį darbų etapus rašoma pirmoje studijos dalyje, o apie trečiąjį ir ketvirtąjį – antroje studijos dalyje. Trečioje studijos dalyje aprašomi XVIII a. ir XIX a. bibliografiniai leidiniai, kuriuose įrašyti minėti žemėlapiai. Taip pat analizuojamos LDK 1613 m. žemėlapio studijos, atliktos XX a. ir XXI a. pradžioje.

Žemėlapis pripažįstamas vienu geriausių Renesanso epochos kartografijos darbų. Beveik pusantro šimto metų jis buvo Europos kartografų kopijuojamas, perdirbinėjamas ir spausdinamas įvairiuose atlasuose. Šis žemėlapis atspindėjo to laikotarpio politinę, socialinę valstybės sanklodą, jos santykius su gretimomis valstybėmis. M. K. Radvilos 1613 m. žemėlapis yra vienas reikšmingiausių Lietuvos istorijos ir kultūros paminklų, svarbus taip pat Europos kartografijai. Kunigaikštis M. K. Radvila gerai pažinojo kitų kraštų kartografų sudarytus LDK žemėlapius, kurie jau nebetenkino valstybės poreikių, todėl jis suprato naujo LDK žemėlapio naudą, detalaus žemėlapio būtinybę valstybės gynimui, tvarkymui, valdymui ir ryžosi šiam darbui. Žemėlapio įrašas lotynų kalba liudija, kad žemėlapis išleistas M. K. Radvilos Našlaitėlio (lot. Nicolaus Christophorus Radzivilus) rūpestingu darbu ir lėšomis.

Autorius knygos viršelio antroje pusėje rašo, kad „kunigaikštis Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis, kaip valstybės pareigūnas, suprato detalaus ir tikslaus žemėlapio svarbą valstybei. Jis ryžosi pra-

dėti išsamesnio LDK žemėlapio sudarymo darbus. Tikėtina, kad kartografavimo darbai pradėti apie 1590 m. ir apėmė visą LDK teritoriją, buvusią didžiojo kunigaikščio Vytauto laikais. Jie buvo baigti apie 1600 metus, o apie 1603 metus išspausdintas LDK žemėlapis. Šio žemėlapio pietinės dalies ir kitų vietų tikslumas netenkino kunigaikščio M. K. Radvilos, todėl jis vėliau buvo tobulinamas ir iki 1613 m. buvo parengtas šio žemėlapio autorinis ir leidybinis originalas. Kadangi LDK 1603 m. žemėlapio tikslus pavadinimas nėra žinomas, šiame darbe jis yra minimas sąlyginio pavadinimu „LDK 1603 m. žemėlapis“. Pažymėsime, kad valdant Steponui Batorui didelis dėmesys buvo skiriamas karinei kartografijai. Tikėtina, kad karaliaus kartografs turėjo ir būrį kvalifikuotų pagalbininkų, kurie galėjo talkinti sudarant M. K. Radvilos LDK 1613 m. žemėlapi. Šį žemėlapi graviravo olandų graveris, kartografas ir leidėjas Gerardas Heselis. Tai pirmas Lietuvos žemėlapis, kuris buvo sudarytas remiantis LDK teritorijos matavimais ir atitiko aukščiausius to meto kartografijos reikalavimus. Žemėlapyje patikslinta daugelio miestų, miestelių ir vietovių lokalizacija, pažymėti hidrografijos ir kiti geografiniai elementai, nubraižyta tiksli Dniepro vaga (jai skirta atskira žemėlapio dalis), pridėtas LDK aprašymas. Pirmą kartą parodytas administracinis suskirstymas, valstybės sienos, gausu istorinės ir politinės informacijos apie valstybę.

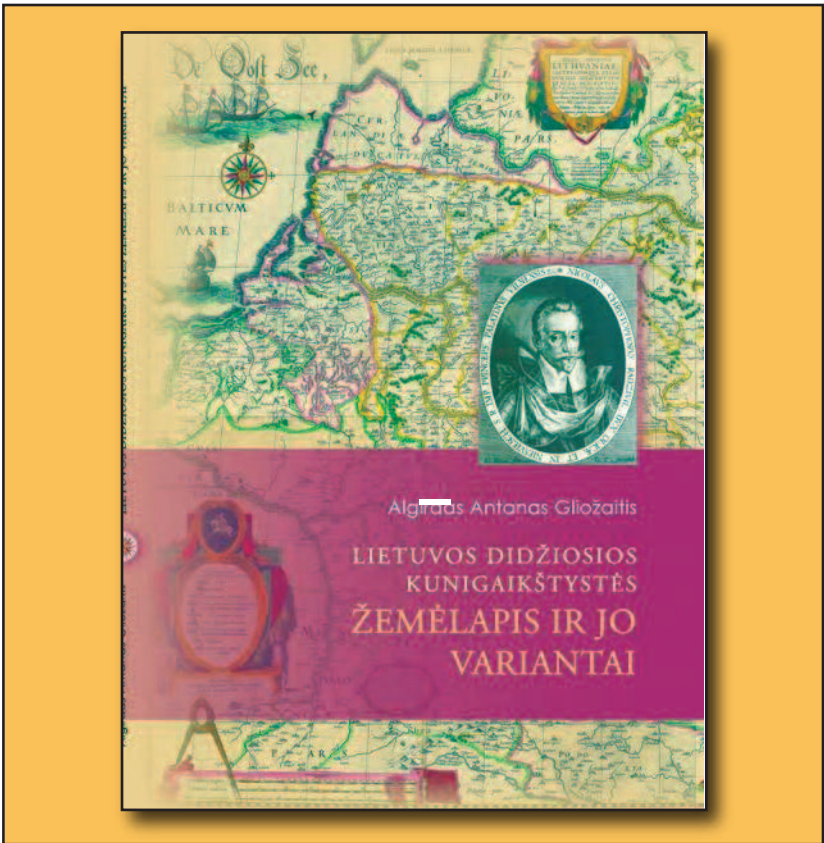
1613 metų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapi tyrinėjo ir tyrinėja Lietuvos ir kitų šalių istorikai, kartografs. Išsamesni LDK 1613 m. žemėlapio tyrinėjimai yra atlikti Lenkijoje ir Lietuvoje. Lietuvos mokslininkai minėtą žemėlapi yra pavadinę epochiniu kūriniu ir svarbiu šalies kultūros paminklu. A. A. Gložaitis yra išsamiai susipažinęs su ankstesnių metų tyrėjų darbais ir tai atsispindi jo studijos III dalyje. Šioje knygoje A. A. Gložaitis atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuvos kartografų atliktos žemėlapio studijos 1928–1990 m. (išleistos iki Antrojo pasaulinio karo ir sovietmečiu) buvo publikuotos moksliniuose leidiniuose, kurie leisti mažu tiražu ir buvo įslaptinti, todėl išsamiau su jomis yra susipažinę tik dalis kartografų.

Atkreipsiu skaitytojų dėmesį, kad LDK žemėlapis, sudarytas ir 1613 m. išleistas kunigaikščio Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio, autorių domina daugiau nei 20 metų. Jis yra parašęs daug mokslinių straipsnių, kuriuose pabrėžiama šio kartografinio kūrinio svarba Lietuvos mokslui, istorijai, Lietuvos kartografijos paveldui. A. Gložaitis aktyviai dalyvavo tarptautinėse mokslinėse konferencijose, kurios buvo skirtos šio žemėlapio 380, 400 metų jubiliejams pažymėti.

Kuo išsiskiria A. A. Gložaičio mokslinė studija, lyginant ją su kitų tyrinėtojų darbais? Leidinio autorius, kaip ir prof. V. Chomskis, J. Petrulis (1922–2010) ir kiti, į savo tyrimo objektą – 1613 m. LDK žemėlapi – žiūrėjo kaip į sudėtingą kartografinį kūrinį ir jį tyrinėjo kompleksiai, pateikdamas papildomos medžiagos apie kunigaikščio M. K. Radvilos asmenybę, jo ryšius su Kijevo vaivada kunigaikščiu Konstantinu Vasilijumi Ostrogiškiu sudarant šį žemėlapi. Tai pat jis įvertinno žemėlapio matematinį tikslumą, atliko jo paaiškinamųjų tekstų, geografinių elementų ir kitų žemėlapio komponentų analizę. Tai liudija surinkta nauja gausi informacija, kurią jis pateikė žemėlapių, kitų iliustracijų, lentelių, schemų pavidalu, susipažinęs su daugiau nei 240 įvairių šaltinių medžiaga. Studijoje pateikta 119 žemėlapių ir kitų iliustracijų. Leidinio autorius pažymi, kad „tai pirmas išlikęs LDK žemėlapis, kuriame nubraižytas jos herbas Vytis“.

Šios studijos darbo tikslas buvo supažindinti su Lietuvos istorine ir kartografinė raida, išryškinti 1603 m. ir 1613 m. žemėlapių ypatumus, nustatyti šio kartografinio kūrinio autorystę ir pateikti apie žemėlapi savas išvadas. Toks autoriaus požiūris į šį darbą leido pasiekti norimą rezultatą – pateikti skaitytojams aktualią studiją iš Lietuvos kartografijos istorijos. Kaip pažymi leidinio autorius, daugelis ankstesnių tyrėjų neturėjo galimybės pasinaudoti archyvine medžiaga, todėl tuo metu negalėjo būti surasta išlikusi informacija apie šį žemėlapi. Autorius rašo, kad „po 1990 m. susidomėjimas Lietuvos istorija ir kartografija buvo nepaprastai didelis, atsirado galimybė nevaržomai naudotis archyvais ir sovietmečiu įslaptintais bibliotekų fondais“. Šį kartografinį kūrinį A. A. Gložaitis tyrinėjo keliais moks-

Nukelta į 5 psl.



A. A. Gliožaičio leidinio viršelyje – kunigaikščio M. K. Radvilos portretas ir LDK 1613 m. žemėlapių fragmentas.

Atkelta iš 4 psl.

liniais aspektais. Jis pažymi, kad kai kuriais klausimais ankstesnių tyrinėtojų pateiktos išvados yra nevienareikšmiškos, ypač dėl žemėlapių autorystės, kuri kėlė nemažai painiavos, todėl savo studijoje ypatingą dėmesį skyrė šiai problemai spręsti. Atlikus duomenų analizę ir įvertinimą, šioje studijoje pristatyti naujausi tyrimai ir išvados. A. A. Gliožaitis pabrėžia, kad T. Makovskis yra autorius LDK 1613 m. žemėlapių priedo (geografinio-istorinio LDK aprašo iš trijų spaudos lapų „Palankiam skaitytojui“) ir kad studijoje sužadinta diskusija apie LDK žemėlapių autorystę negali sumenkinti T. Makovskio, kaip LDK ofortisto ir graverio, indėlio į to meto kultūrą, kuris žinovų yra palankiai vertinamas. Kunigaikščio M. K. Radvilos yra sudaryti ir išleisti du LDK žemėlapiai. Pirmas – 1603 m., kuris neišlikęs arba nesurastas. Konkretesnės informacijos apie jį kol kas nėra, bet kartografijos istorikų studijose bei XVIII ir XIX amžių bibliografiniuose leidiniuose įvairiais pavadinimais yra minimas. Antras – 1613 m., kuris iki 1631 m. spausdintas kaip sieninis, o vėliau apkarpytas ir spausdintas įvairiais variantais. Atlasų leidėjų nubraižytos jo sumažintos kopijos, kurios XVII–XVIII a. publikuotos atlasuose.

Leidinio autorius atkreipia skaitytojų dėmesį į vieną atradimą. Knygos antroje dalyje jis pažymi, kad „Kauno technologijos universitete yra saugomi vieno LDK 1613 m. žemėlapių egzemplioriaus du lapai. Jie yra unikalūs ir reikšmingi jo leidybos tyrimams. Žemėlapių lapas L204-2 yra unikalus tuo, kad jo kairiojo apatinio kampo paraštėje yra įrašas 1613. Jis nėra išgraviruotas leidybiniame originale, o užrašytas jau išspausdintame egzemplioriuje. Įrašas liudija, kad tai tikrai 1613 m. išspausdinto žemėlapių egzemplioriaus lapas. Taigi pirmos laidos žemėlapių egzempliorius yra ne Uppsalos universiteto bibliotekoje, kaip buvo rašoma visą XX amžių, o Kauno technologijos universitete. Nežinoma kur yra kiti du minėto žemėlapių egzemplioriaus lapai.“

Pristatydamas A. A. Gliožaičio leidinį, tikiu, kad jis ir toliau vykdys šio laikotarpio mokslinius tyrinėjimus ir tęs darbus, skirtus LDK žemėlapiams. Pažymėsiu, kad ši knyga yra verta ne tik lietuviškai skaitančių dėmesio, bet ir žymiai platesnio skaitytojų būrio, todėl šiandieną yra aktualus jos vertimas taip pat į kitas kalbas. Turėkime vilties, kad artimiausioje ateityje jam ar kitiems tyrėjams pavyks atrasti dar vieną kunigaikščio, Trakų, vėliau Vilniaus vaivados Mikalojaus Kristupo Radvilos kolektyvo kartografinės veiklos kūrinių – pirmąjį LDK 1603 m. žemėlapi su senosiomis didžiojo kunigaikščio Vytauto laikų sienomis – istorinės Lietuvos valstybės kartografinį dokumentą. Dėl savo didelės teritorinės apimtys ir pateiktos jame medžiagos, šis žemėlapis būtų vertingas ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos, Gudijos bei Ukrainos geografinio ir kartografinio pažinimo istorijai. Kaip teigia leidinio autorius, manoma, kad šis LDK žemėlapis galėjo būti išspausdintas Nesvyžiuje, Gdanske arba Augsburgėje. Atrastas LDK 1603 m. žemėlapis, kaip grafinis vaizdinys, su didžiule 700 000 kv. km LDK teritorija, kurios pietinė siena siekė Juodąją jūrą, Krymo chanatą, nukeltų mus į Vytauto laikų valstybę, kurio valdymo laikotarpiu tautos sąmonėje įsitvirtino suvokimas, kad lietuviai sukūrė valstybę, už kurios likimą jie yra atsakingi.

Tęsdami valstybingumo tradicijas, mes, lietuviai, Lietuvoje ir kitose pasaulio šalyse privalome prisiminti lietuvių tautos valstybingumo ištakas, Vytauto epochos suformuotą valstybingumo sampratą, gyvavusią šimtmečiais ir perduoti ją naujoms kūrėjų kartoms. Ši A. A. Gliožaičio knyga kaip ir kitų tyrėjų bei JAV ir kitų šalių lietuvių išeivijos istorikų įnašas į LDK istorijos tyrinėjimus, valstybingumo idėjos vystymąsi, jos realizavimą yra reikšmingas ypač dabar, artėjant Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio jubiliejui. Šio LDK 1603 m. žemėlapių atradimas pradžiugintų Lietuvos visuomenę, kartografus ir istorikus taip, kaip šiemet pradžugino Vokietijoje atrastas Vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės Akto originalas lietuvių kalba. □

Iš užribio išniręs dailininkas Henrikas Šalkauskas



Astrida Petraitytė

Džiugesys, ištinkantis staiga išnirus naujam, išskirtinumo paženklinam išeivijos vardui, turi ir apmaudžios nuostabos šešėlį: ir kaip čia aš (ar tik aš?) ligšiol nemačius negirdėjęs – štai jau laisvos Lietuvos dešimtmečius skaičiuojant, prasiveržia koks kūrybinis šuoras nelyg turėjęs pramušti vis dar tebestūksančią, mus nuo „ne mūsų“ pasaulio atribojančią sieną...

Toks netikėtumas – džiugas, žinoma, labiausiai džiugas – man buvo ir Australijoje likimo nublokšto Henriko Šalkausko (1925–1979) paroda „Mažoji retrospektyva“, rugsėjo 19 d. atidaryta Vytauto Kasiulio dailės muziejuje.

Du paskutinius dailininko gyvenimo ir kūrybos dešimtmečius aprėpiančią parodą įžanginiu žodžiu pradėjusi muziejaus vadovė, kuratorė Ilona Mažeikienė dėkojo dailininkei Evai Kubbos, kuri dosniai padovanojusi savo bičiulio Šalkausko darbų (paroda papildyta ir iš ankštėliau Genovaitės Kazokienės Lietuvos dailės muziejui dovanotos australiečių dailininkų kolekcijos, kurioje Šalkauskas nepamirštas).

Kaune gimęs Henrikas Šalkauskas jau pirmaisiais karo metais su motina (tėvas buvo miręs) išvyko Vokietijon, grafikos studijas pradėjo Dancige (dabartinis Gdanskas), nuo 1946 m. – jau Breisgau Freiburgo dailės ir amatų mokykloje – kūrybos paslapčių sėmėsi iš Vytauto Kazimiero Jonyno, Telesforo Valiaus, Adomo Galdiko. 1949 m. persikėlęs Australijon, trejetą metų turėjo atidirbti akmens skaldykloje, o ir vėliau negalėjo atsidėti vien kūrybai (dirbo dažytoju ir kt). Bet grafikos neužmetė, kūrė, dalyvavo parodose ir vietiniame dailės gyvenime (nuo 1951 m. įsikūręs Sidnėjuje, matyt, pateko į palankesnę, gyvesnę kultūrinę aplinką).

Kūręs abstrakčią grafiką, Šalkauskas netapo „realistu“ ir perėjęs prie akvarelės – 1962–1963-ieji laikomi ir kūrybinio lūžio, ir pakilimo metais, nulėmusiais iki gyvenimo pabaigos trukusį tapybinį periodą. Pasak Mažeikienės (jos pristatantys tekstai ir parodoje kabo), „tenyktė meno kritika šio dailininko kūryboje išvelgė atsišėstines europietiškas tradicijas, organiškai rezonavusias su to meto pasaulinio meno tendencijomis.“ O kurdamas dailininkas tiesiog „atakuodavo“ popierių – tam panaudodamas ir kempinę, skudurą, ne tik teptukus.

Parodoje, greta grafikos (lino raizinių, šilkografijos), daugiausia regėjome darbų, atliktų mišria technika, t.y. dailininkas akvarelę papildė tai anglim, tai tempera ir pan. Nuo grafikos jis ne itin nutolo ir spalvine gama – greta juodai baltos, pilkos, retkiais išterpia mėlyną, žalią... Įkvėpimo semtasi iš gamtos, nors ji peizažiniuose darbuose perteikiama asociatyviai. Ir ši paroda suskirstyta į tris (sąlyginis) skyrius, jiems suteikiant dailininko darbų pavadinimus: „Nakties pulsacijos“, „Vandens briaunos“, „Paskutinis žvilgsnis į peizažą“.

Kaip neretai nutinka parodų atidaryme – dailininko reprezentavimo komponentai nėra sinchronizuoti, t.y. katalogo išleidimas vėlina. Štai ir šįkart – tik ekrane regėjome parodos katalogo maketą (gal dėl šio trikdžio nepasirodė programoje žadėtas Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys?). Suintrigavo greta tekstų ir darbų reprodukcijų pateikiamos fotografijos – ir dailininko portretai, ir grupinės (gal dar vaikystės laikų) nuotraukos. Tikrai knietėtų išsižiūrėti į šiuos, tegu fragmentiškus dailininko gyvenimo atspindžius. Buvo pažadėta, kad sulauksime ne tik katalogo, bet ir dailininko draugės E. Kubbos – jiedu sudarę ryškų kūrybinį tandemą – parodos (galbūt metams baigiantis).

O darkart apsukus ratą dviejose parodos salėse, išpūdis patvirtino: Henriko Šalkausko abstrakcijos tikrai koduoja ne tiek „realybę“, kiek vidinį išgyvenimą – vienur emocinį sprogdimą, kitur gelminę meditaciją... □



Parodos akimirkos.

Astridos Petraitytės nuotraukos

Amerikiečių menininkas protėvių žemėje pristatė savo meninį projektą apie Holokaustą

Algis Vaškevičius

Jungtinėse Amerikos Valstijose, New Yorko ko mieste gyvenantis amerikiečių menininkas Talis Guras baigiantis rugsėjui kelias dienas viešėjo Lietuvoje ir čia pristatė savo meninį projektą „Atminties kryžkelė“. Žydų kilmės menininkas savo pasirodymus surengė Vilniuje, Prienuose, Vilkaviškyje ir Kaune, IX forto muziejuje. Visur jis susilaukė nemažai žiūrovų, kurie turėjo ir įvairių klausimų, ir netikėtų pamąstymų.

Kauno IX forte jo pasirodymas surengtas rugsėjo 23-ąją, kai Lietuva mini žydų genocido dieną. Menininko apsilankymas čia buvo itin įdominant, nes T.Guro dėdė ir teta buvo tarp tų vaikų, kurie nužudyti IX forte „Didžiosios akcijos“ metu 1941 m. spalį. Siekiant pagerbti prarastus vaikus, pasirodyme buvo skaitoma poezija, grojama gyva muzika bei rodoma vaizdo projekcija, kuriuos sujungė šoki ir interviu.

„Lietuva yra mano senelių gimtinė. Jų gyvenimo istorija – labai tragiška, sudėtinga, jie išgyveno Holokaustą, daug kentėjo, ir remdamasis savo senelio laiškais aš nutariau sukurti vaidinimą, kuris apima ir šoki, ir laiškų tekstus, ir choreografiją. Šis vaidinimas ne kartą buvo rodytas New Yorke, Brooklyne, kur aš gyvenu, taip pat jį pristaciau ir Vienoje. Atėjo laikas atvykti į Lietuvą, iš kur kilę mano protėviai. Tai pirmas kartas, kai lankausi čia, tad viskas atrodo labai įdomu ir viskas labai jaudina“, – pasakojo Lietuvoje apsilankęs menininkas.

Atskridęs į Lietuvą jis čia susitiko ir su savo tėvais, kurie taip pat čia atskrido iš Izraelio. T. Guro motina yra pirmojo Vilkaviškio miesto mero Bendito Rabinovičiaus anūkė. Pirmasis Vilkaviškio meras vadovavo šiam miestui baigiantis Pirmajam pasauliniam karui, vėliau kelerius metus jis buvo miesto vicemeris. Deja, jo likimas tragiškas – B. Rabinovičius kartu su tūkstančiais kitų žydų buvo nužudytas Vilkaviškyje. Tad natūralu, kad būtent Vilkaviškį labai norėjo aplankyti ir savo vaidinimą čia parodyti ir pats menininkas, ir jo tėvai.

„Apsilankėme Vilkaviškio savivaldybės pastate, kuriame anksčiau, prieš Antrąjį pasaulinį karą veikė žydų gimnazija. Savivaldybės vadovai čia įamžinti tik nuo 1939-ųjų, tad pirmojo mero atvaizdo neradome“, – sakė T. Guro tėvas, kuris yra gimęs Baltarusijoje. Vėliau Vilkaviškio krašto muziejininkas Antanas Žilinskas parodė šeimai keletą archyvinių nuotraukų, kuriose yra vaizduojamas pirmasis Vilkaviškio meras bei to laikotarpio savivaldybės taryba.

Vilkaviškyje svečiai praleido visą dieną. Jie aplankė čia išlikusias žydų kapines, kuriame ilsisi nemažai giminaičių, taip pat apžiūrėjo ir Holokausto vietą, kurioje palaidota apie 7 tūkstančiai nužudytųjų, iš jų maždaug pusė – žydų tautybės miesto gyventojai.

Šiemet atsirado nauji informaciniai stendai, pasakojantys apie Vilkaviškio žydų sunaikinimą lietuvių, anglų bei hebrajų kalbomis. Dar vienas naujas stendas skirtas žydų gelbėtojams lietuviams, įrašant kiekvieno iš jų pavardę. Taip pat pradėta sodinti liepų giraitė, kur kiekviena smedis įamžins kiekvieną iš beveik septynių dešimčių žydų gelbėtojų Vilkaviškyje.

T. Guras yra gimęs Izraelyje, jį anksti sudomino muzika, tad jau nuo jaunystės jaunuolis grojo saksofonu, taip pat pianinu ir gitara, rašė dainas. Baigęs karinę tarnybą, jis studijavo Tel Avive muzikos įgarsinimą, o vėliau įstojo į Jeruzalės muzikos akademiją. Kaip solistas, grojantis džiaz, folk, roko muziką jis pasirodė daugelyje Izraelio, JAV ir Europos scenų, dalyvavo įvairiuose festivaliuose, išleido kelis savo muzikos albumus.

Nuolat ieškodamas naujų muzikos išraiškos formų, kūrėjas ėmėsi studijuoti muzikos terapiją ir įgijo magistro laipsnį. 2010 metais jis persikėlė į Ameriką, kur rengė pasirodymus kaip muzikantas bei dirbo kaip muzikos terapijos specialistas, baigęs



T. Guras Vilkaviškyje papasakojo skaudžią savo protėvių istoriją

mokslos New Yorko ko universitete. Pats naujausias jo projektas – ir Lietuvoje neseniai parodyta „Atminties kryžkelė“.

Paprašytas papasakoti, ką norėjo papasakoti šiuo projektu, menininkas sakė, jog tai muziką, video medžiagą, tekstą ir šoki jungiantis projektas. Jo esmė – perteikti Talio senelio išgyvenimus, remiantis jo per ir po Antrojo pasaulinio karo parašytais laiškais, papasakoti ir paanalizuoti, kokią įtaką Holokaustas turėjo žmonių gyvenimui.

„Abu mano seneliai išgyveno Holokaustą, abu buvo koncentracijos stovyklose ir abu liko gyvi. Senelis kalėjo Stuthofe, senelė – Dachau. Jie labai daug išgyveno, senelio laišakai jo žmonos nepasiekė, bet pasibaigus karui jie vėl vienas kitą surado, nors patirti išgyvenimai juos labai sugniuždė. Visa tai pabandžiau atskleisti ir šokio pagalba, tad samdžiau choreografą, šokėjus, kurie tuos išgyvenimus pabandė atkurti šokio kalba, fone mano motinai skaitant senelio laiškus“, – pasakojo kūrėjas.

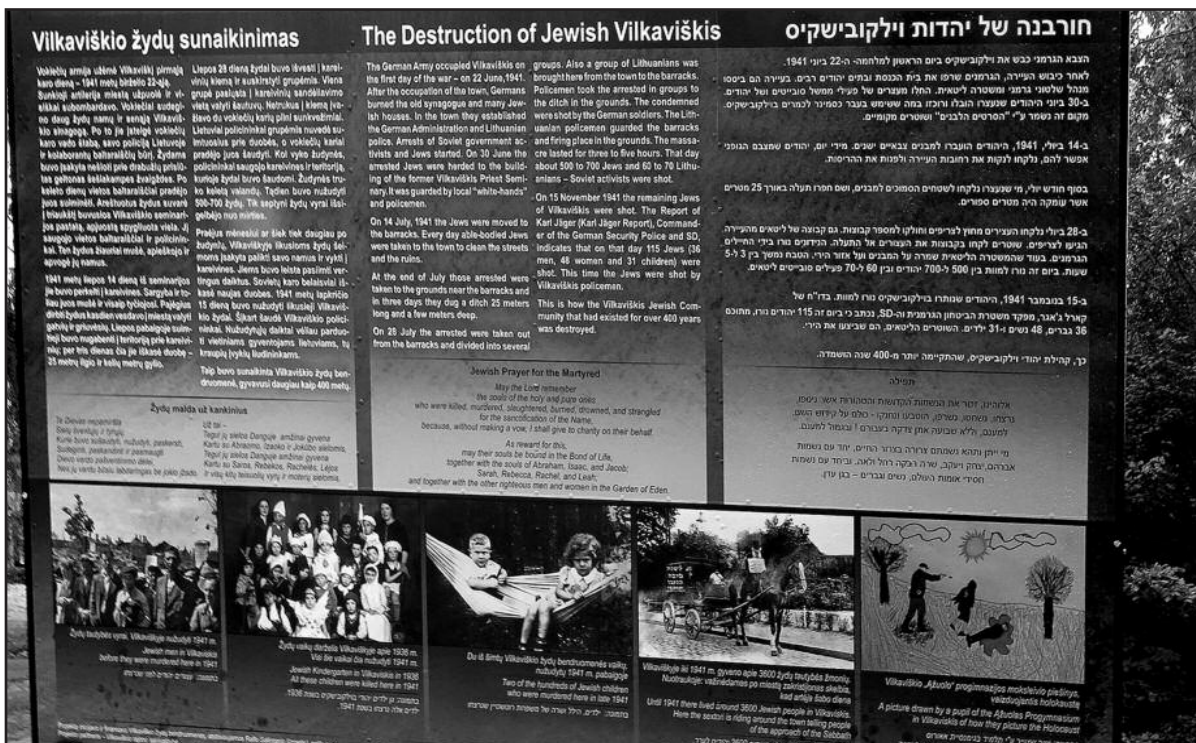
Viso gyvai atliekamo vaidinimo autorius atvežti į Lietuvą negalėjo, tad žiūrovai pamatė jį įrašytą į vaizdo juostą, o kai kuriuos kadrus gyvai iliustravo pats T. Guras, grodamas saksofonu. Jis taip pat aiškino susirinkusiems, ką reiškia viena ar kita scena, kokius išgyvenimus bando atskleisti šio neįpras-

to vaidinimo atlikėjai.

„Šis mano projektas – labai asmeninis žvilgsnis į mano šeimos istoriją, apie didžiulius praradimus, bet kartu tai ir pasakojimas apie meilę, apie tikėjimą ir viltį, apie atkaklumą ir sugrįžimą į Izraelį pokario metais. Kaip muzikos terapijos specialistui, man norėjosi atskleisti traumas, kurias patyrė ta karta.

Šį vaidinimą įvairiose New Yorko vietose rodžiau gegužę, jį birželį pamatė ir Austrijos sostinės Vienos meno mylėtojai. Labai svarbu, kad jį galėjau atvežti į Lietuvą ir pristatyti čia, nes ir aš pats, ir mano motina jau labai seniai norėjo ir planavo aplankyti savo senelių gimtinę, nors tai nėra lengva emociškai“, – pasakojo svečias iš New Yorko.

Kelios viešnagės dienos Lietuvoje prabėjo labai greitai. Svečias iš New Yorko sakė, kad Lietuva jį sužavėjo, čia jis jautėsi labai gerai, čia jam gimė nemažai naujų minčių būsimiems projektams. Jau lapkričio mėnesį su Lietuvos žiūrovams parodytu projektu jis yra pakviestas dar kartą apsilankyti Vienoje, kur vaidinimas bus pristatytas jauniems pabėgėliams ir prieglobsčio Austrijoje prašytojams. Kitamet T. Guras lankysis Vokietijoje, Miunchene, kur parodys išplėstą „Atminties kryžkelės“ variantą. Jame atsispindės ir menininko apsilankymo Lietuvoje motyvai. □



Holokausto vietoje atsirado nauji informaciniai stendai.

GINTARAS BLEIZGYS

KARMELIO KALNO PAPĖDĖJE

Ištrauka iš
romano – dienoraščio

2015 m. liepos 11 d., šeštadienis

Tada ir dabar. Kaip šis mano dienoraštis susijęs su „Urbino dienoraščiais”? Prabėgo metai, ir „dienoraščio” sąvoka vis aiškiau figūruoja mano kūryboje. Išeinantis laikas. Išgarmantys metai.

Įnirtęs vėjas šiandien dangumi gena bejėgius debesis. Bejėgius? Galinga yra tų debesų „bejėgystė”. Tokia galinga, kad vėjas išsijuosęs turi pūsti ir pūsti. Patarautojas vėjas. Tarnaujantis debesų galiai. Ir galingi debesis, pasiduodantys vėjo galiai. Gaivalų pasaulis. Žmogaus trapumas ir laikinumas įsiveržia į tai, kas nėra nei trapu, nei laikina.

Visame kame yra tik viena galia, tik viena valia. Yra Dievas, ir visa paklūsta Jam. Visa mėgina Jį atrasti, būti Jo artybėje. Vėjas pučia ir pučia, negalėdamas liautis, nes Jis taip nori. Debesys skrieja ir skrieja, nerasdami sau vietos. Kur yra debesų vieta? Kur yra mano vieta? Koks dar liko iki jos atstumas? Ir koks kvailys gali klausti atstumo – ten, kur atstumų nėra, kur viskas yra iš karto, kiekvienoje vietoje. Mano vieta yra ten, kur esu, kur negalėdamas liautis vėjas, pagal Jo valią, pučia ir pučia mane. Patarautojas vėjas. Kalnų upės vanduo, gludinantis mano sąmonę. Tada ir dabar. Milijardai iš mano gyvenimo išgarmančių akimirkų. Dienos ir metai, iš kurių turiu išsivaduoti.

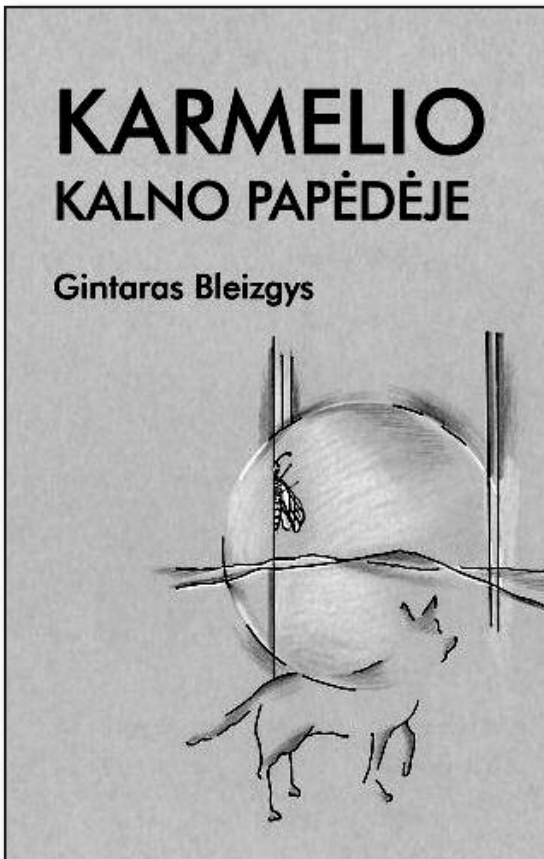
Būtybė, būnanti būtyje.

Kodėl kalbu?

Melsdamiesi ir gyvendami turime ieškoti Dievo valios. Ne savo. Tik Dievas žino, kas mums geriausia. Dažnai tą pamiršta net tikintieji. Žmogus ko nors prašo Dievą, bet to negauna ir pradeda pykti. Pyksta, kad yra ne taip, kaip jis nori. Toks pyktis tėra vargšo žmogaus kvailybė. Juk tas jaunuolis italas, dirbantis automobilių nuomos įmonėje, kuris neįpylė degalų į mano automobilį, esu įsitikinęs, negalėjo net nutuokti, kad aplaidus jo darbas išgelbės man gyvybę.

Argi jis ką numanė apie girtus vairuotojus, bersiančius cigarečių pelenus tiesiai į mano degalų baką? Argi mes numanome, kokie saitai sieja visokias mūsų gyvenimo smulkmenas? Tiksliau, argi mes suprantame, kad smulkmenų nėra? Kad viskas jungiasi į didžiulę, gilią prasmę, viskas yra kelias, viskas yra Dievo valia, kurios mes turime ieškoti. Turime mėginti atrasti ir įeiti į savo predestinaciją. Į savo laimę, savo santykį su Dievu. Štai ir aš kalbu tarsi koks nevykėlis: ne į savo santykį su Dievu, bet į Jo santykį su manimi. Viskas kyla iš Jo. Iš Jo malonės buvau sukurta, Jis man parinko tėvą ir motiną, laiką ir pasaulio vietą, kurioje turėjau gimti, Jis mane atpirkė, Jis leidžia rašyti šiuos žodžius ir Jam priklauso visa – mano tėvas ir motina, laikas, kuriame gyvenu, valstybė, mano žodžiai ir aš pats. Be Jo manęs nebūtų. Ir tas „nebūtų” yra labai sudėtingas, nes tų, kurie yra be Jo, kaip ir nebėra – jie tik vaidenasi, užgesusios, išnykusios žvaigždės, su išspinduliuota paskutine šviesa.

Tie, kurie ieško savęs, niekada savęs neras. Tie, kurie ieško Danguos karalystės, ras ne tik ją, bet ir visa kita – „visa kita bus jums pridėta”. Kas čia taip kal-



Gintaras Bleizgys. *Karmelio kalno papėdėje.*
– Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017

ba? Aš? Kryžiaus Jonas? Šventoji Dvasia? Ar man padeda žodžiai, kuriuos pasakau? Ar jie skirti man? Ar ryt atsiminsiu, ką šiandien kalbėjau?

2015 m. liepos 20 d., pirmadienis

Labai įdomu palyginti hermeneutiką, kurią Vilniaus universitete dėstė profesorius Arūnas Sverdiolas, su ta, kurią pernai rudens semestre mokiausi Biblijos koledže. Filosofijos (ar filosofinė) hermeneutika pirmuoju atveju ir Biblijos aiškinimo hermeneutika – antruoju. Ta pati, bet ir kitokia. Biblijos hermeneutika, skirta Šventojo Rašto aiškinimui, yra tikslingai (lyg būtų kokia semiotika) nukreipta į teksto analizę ir interpretavimą.

Mokydamasis Vilniaus universitete lietuvių filologijos bakalauro programoje, o vėliau literatūros teorijos magistrantūroje, daugiausia domėjausi semiotika, psichoanalize ir fenomenologija. Hermeneutika man atrodė per daug nuo teksto nutolęs ir todėl nepriimtinas metodas. Bet Biblijos koledže požiūris pasikeitė.

Turiu prisipažinti, kad sėdėdamas užsiėmimuose ir mokydamasis namuose ne kartą savęs klausiau, ar šis teksto analizės metodas, kuris koledže dėstomas kaip hermeneutika, iš tikrųjų yra hermeneutika. Klausimas nėra toks jau kvailas. Biblinė hermeneutika, kurios dabar mokiausi, lyg ir turi visus A. Sverdiolo dėstytam dalykui būdingus principus. Svarbu teksto ir konteksto ryšys, aktualizuojamas per konkretaus laiko (kai buvo rašomas tekstas ir kam jis buvo adresuojamas) realijas: geografinės nuorodos, vietovardžiai, to meto papročiai, teksto rašymo ir aiškinimo tradicija ir taip toliau. Bet vis dėlto konteksto reikšmė aiškinant konkretų tekstą radikaliai pakito. Kuo ilgiau mokiausi biblinės hermeneutikos, tuo darėsi aiškiau, kad čia tokia struktūralizmo principais papildyta hermeneutika, kurioje galioja teksto imanentiškumo principas (?). Labai panašiai kaip semiotikoje. Ir į kontekstą iš teksto išeinama nepažeidžiant teksto imanentiškumo.

Reformuotoje Bažnyčioje dėstoma hermeneutika remiasi Martyno Liuterio teiginiu, kad Raštas gali būti aiškinamas tik pačiu Raštu, bei Ulricho Cvinglio apibrėžtais Biblijos aiškinimo principais, sakanciais, jog bet koks neaiškumų keliantis Biblijos žodis ar žodžių junginys turi būti aiškinamas atsižvelgiant į Biblijos eilutę, kurioje šis žodis ar žodžių junginys yra užrašytas, eilutė turi būti aiškinama remiantis pastraipa, kurioje yra toji eilutė, pastraipa turi būti aiškinama pagal Biblijos knygos skyrių, kuriame ji yra, skyrius turi būti aptariamas remiantis konkrečia Biblijos knyga, kurios skyrius analizuojamas, ir taip toliau, svarbiausia, kad Biblijos teiginiai nebūtų aiškinami kokiais nors užbibliniais tekstais, kurie šventraščio aiš-

kinimą apvelia Biblijai nebūdingomis ir nepriimtinomis interpretacijomis.

M. Liuterio ir U. Cvinglio teiginiai – teksto imanentiškumo apibrėžties pradžia. Reformacija padėjo pamatus struktūralizmui? Ne šio rašinio klausimas, bet panagrinėti būtų įdomu.

Profesorius A. Sverdiolas per hermeneutikos paskaitas pateikė pavyzdį iš Mato evangelijos, kur Kristus sako: „Jūs esate girdėję, kad protėviams buvo pasakyta: ‘Nežudyk’; o kas nužudo, turės atsakyti teisme. O aš jums sakau: jei kas pyksta ant savo brolio, turi atsakyti teisme” (Mt 5, 21–22) ir „Jūs esate girdėję, jog buvo pasakyta: ‘Nesvetimauk!’ O aš Jums sakau: kiekvienas, kuris geidulingai žvelgia į moterį, jau svetimauja savo širdimi” (Mt 5, 27–28).

Hermeneutas Kristus (anot profesoriaus) nuodėmės suvokimą čia perkelia iš veiksmų į intencijų pasaulį. Jeigu žiūrėsime iš Platono filosofijos pozicijų, turėsime kalbėti apie idėjų pasaulį, už materijos, už žmogaus veikimo ribos esantį pasaulį, kurio negalima kontroliuoti ir valdyti. Nuodėmės suvokimo perkėlimas į intencijų lygmenį reiškia jos perkėlimą į neįmanomybę, į tokį gylį, kuriame nuodėmės neįmanoma suvaldyti, paveikti. Kai kuriuos žmones dėl to gali apimti neviltis ir depresija – maždaug taip, šypsodamasis ir šiek tiek provokuodamas savo studentus, tada kalbėjo profesorius.

Šiandien į jo labai tikslią ir teisingą kalbą replikuočiau maždaug taip: kiekvieną kartą, kai į krikščionybę žvelgiame iš Platono filosofijos pozicijų, kalbame apie predestinaciją. Krikščionybei reikia Platono. Taip, kaip Šventosios Dvasios įkvėptam tekstui nereikalingos jokios žmogiško proto filosofijos. Bet turiu pripažinti, kad Platono kalba apie idėjų pasaulį yra labai panaši į kalbą apie predestinaciją. Tiesa, yra vienas esminis skirtumas: kai išdidus ir stabmeldiškas (save sudievinantis žmogus) kalba apie pasaulį, kurio jis negali kontroliuoti ir valdyti, jį apima nerimas, baimė ir depresija, tačiau kai apie tokį pasaulį ima kalbėti nuolankus, Dievo autoritetą pripažįstantis žmogus, avis, ganoma visavaldžio Dievo, nėra jokios baimės, nerimo ir depresijos. Atvirkščiai, yra dangiška ramybė ir absoliutus saugumo pojūtis, nes nuolankus, Dievą tikintis ir Juo pasitikintis žmogus pripažįsta, jog viską kontroliuojantis tobulas, neklystantis, nesikeičiantis, emocijoms ir visokioms užgaidoms nepasiduodantis, teisingas ir mylintis Dievas, galinčiausias visų pasaulių asmuo, daug geriau už žmogų žino, ko jam reikia. Ir ne tik žino, bet savo absoliučia valdžia ir galingumu garantuoja, kad visa, kas žmogui nutiks, bus geriausia, kas tik gali jam nutikti (ribotais savo protais mes to dažniausiai nesuprantame). Visa, kas nutiks, bus žmogui naudinga, skirta jo gerovei ir Dievo šlovei. Niekas negali išplėsti Dievo ganomų avių iš Jo rankos. Tuo skiriasi Danguos karalystė nuo pasaulio filosofijų.

Manau, kad profesorius tą puikiai supranta ir pats. Ir taip pat puikiai suprastų provokacinį šitos mano replikos pobūdį.

Kodėl vis grįžtu prie predestinacijos sąvokos? Todėl, kad, mano manymu, ji yra tiesiogiai susijusi su žmogaus nuolankumu. Kaip jau rašiau anksčiau, predestinacijos sąvoka yra sietina su Dievo, o ne žmogaus valia. Visi, siejantys predestinaciją su žmogaus laisva ar nelaisva valia, daro esminę klaidą. Predestinacija yra Dievo, o ne žmogaus ypatybė. Teigti, jog predestinacija reiškia, kad žmogus negali pats priimti sprendimų, yra tolygu tokiems logikos stokojantiems pareiškimams: rytoj lis, nes antys yra pilkos; arba – Lietuva yra šalia Baltijos jūros, nes dramblys gyvena Afrikoj.

Predestinacija nėra susijusi su žmogaus gebėjimais ar galėjimais, žmogui ji aktuali tik vienu aspektu – nuolankumo. Nuolankus žmogus pripažįsta, kad viskas yra Dievo. Viskas. Tai reiškia, kad nėra jokių išimčių, jokių „o”, „bet”, „tačiau”, „išskyrus”. Visi daiktai, reiškiniai ir įvykiai, kaip ir kiekvienas plaukas ant mūsų galvos, kaip kiekviena lauko lelija, aprengta gražiau už Saliamoną jo galybės viršūnėje, kaip kiekvienas paukštis, kuriam nereikia nei sėti, nei pjauti, yra Dievo valioje. Absoliuti, nenugalima, tobulai vykdoma ir įvykdoma Dievo valia. Tikinčiojo gyvenimas yra mokymasis šią valią suprasti ir priimti. Tikintysis nieieško savo valios. Tai yra krikščionybės pamatas. Kristus ir apaštalai. Daugybė katalikų šventųjų (norėčiau sakyti – visi katalikų šventieji, bet ne visų gyvenimus ir mokymą žinau) apie tai kalbėjo. Kas juos išgirdo? □

Juozas Almis Jūrakis

Atkelta iš 2 psl.

Tuomet, kai Jūrakis važinėjo tuos tūkstančius kilometrų, kad pelnytų Lidijos meilę, jam jau buvo per septynias dešimtis metų, tačiau likimas buvo jiems palankus, kartu dar nugyveno gerą dvidešimtmetį. Ir visada, kaip Juozas Almis laiškuose rašė – laikydamiesi už rankų, šypsodamiesi, vienas kitą globodami, gerbdami. „Mudu vis dar gyvename, nors ir eidami senyn, skaisčioje meilėje ir draugystėje, kaip jauni.“ (2006 10 25). Minėdamas laiškuose Lidiją, vadino ją „mano angelas“, „mano Rytmečio Saulelė“, o per meilę ir pagarbą žmonai poetas žvelgė ir į kitas moteris, jas vertino. „Aš garbinu moteris, nes jos pašventina mano dvasią. Moteris man atrodo esybė, stovinti aukščiau už vyrų giminę, dvasingesnė, apdovanota tuo, ką Goethe vadina ‘ewig weibliche’ – tuo amžinuoju moteriškumo dvelkimu, kurį jaučiame, bet nemokame įvardinti. Man moterys – tai kaip gražios Dievo darželio gėlės, o be jų pasaulis būtų kaip labai šaltas plieno fabriko sandėlis.

Matydamas gražias moteris, tokias kaip mano žmona Lidija, vis galvoju, kokios jos bus žavingos, kada apsilvillusios astraliniu kūnu, vaikštinės nevystančiose antgamtinėse pievose tarp niekada nenuvystančių ir peržydėti negalinių gėlių. Aš buvau laimingas. Niekada savo ilgame gyvenime nesutikau moters, kuri man būtų šitą pažiūrą į moteris supurvinusi.“ (1999 03 20).

Poetas be galo mylėjo gamtą, augalus, paukščius, puoselėjo savo australiškuosius namus. „Jūragnė jau pavaršario atgaivinta. Būsiu banalus ir sakysiu, kad mes abu, mano Angelas ir aš, labai pageidautume būti lietaus palaiminti ir turėti prigimtyje įdiegtą galią atsinaujinti. Išeitume nuogi į lietį ir sto-

vėtume kartu su medžiais, kol toji galia pradėtų veikti... Ir mums užkaistų kraujas. Ir mes žydėtume kaip jazminai. Ir mūsų džiaugsmo dienos saulė nenorėtų nusileisti. Vai, kaip paikos ir tuščios mano svajonės, net graudu darosi taip svajoti.“ (2007 10 29). Almis Juozas ištis buvo svajotojas, romantikas, lyrikas, jis pastebėdavo gamtoje menkiausią gėlytę, mokėjo viskuo džiaugtis ir rasti prasmę. „Kol gyvus Dievas laiko, prieš Dievo valią žmogus spirtis negali. O kol saulė į Jūragnę šviečia, atsiranda ir kuklaus džiaugsmo momentai – štai jazminas jau apsilapavęs, rožių lapeliai jau žymiai paaugę, nasturtos žydi. Tos nasturtos – aukso turtas, širdžiai džiuginti sukurtos. Pastoviu prie jų valandėlę, sukalbu 22 psalmę: Mane Viešpats gano, man nieko nestinga. Kitą dieną išeinu į kiemą – dobiliukai žydi, mane seną jie sutinka ir per kiemą lydi... Medžiuose šūkauja paukščiai. Nustebina lysvėse nesėta išdygusi nauja gėlytė. Ir taip mažoje erdvėje vyksta gyvenimo pilnatvė, sutinkant gerą nuotaiką tarp mažų dalykų. Jūragnė – maža sodyba, kur maži dalykai ir mūsų maži norai mums suteikia širdies ramybę ir pasitenkinimą gyvenimu. Mus Viešpats gano, mums nieko nestinga...“ (2008 09 15).

Sulaukęs garbaus amžiaus poetas J. A. Jūrakis beveik neberašė eilėraščių, tačiau jo laiškai buvo persmelkti poetiniu žodžiu, dėmesiu kitam žmogui, šilčiausiais jautriausiais linkėjimais. 2006 m. gruodžio 1 d. laiške autorei jis palinkėjo: „Kad Jus mylėtų motiniškai Žemė. Ir kad Jus dieviškai mylėtų pats Dangus...“ Ką gražiau galima bepalinkėti?.. Kadangi Juozas Almis buvo giliai tikintis žmogus, manykime, kad jis, apsigobęs astraliniu kūnu, palaimingai jaučiasi Dievo soduose... □

Juozas Keliuotis: žurnalistikos princas ir elgeta

Atkelta iš 3 psl.

Prisimenu: senovinis rašomasis stalas (dabar jis yra Keliuotio dukterėčios Eglės Keliuotytės nuosavybė) pristumtas prie vienos sienos, virš jo kabo tamsių tonų Justino Vienožinskio tapytas buto šeimininko portretas. Prie kitų sienų knygų lentynos su daugybe įvairiomis, daugiausia prancūzų, kalbomis išleistų knygų, meno albumų. Virš lentynų sukabinti paveikslai. Etažerėje šūsnyš plokštelių su modernia muzika, kuri lyg masalas viliojo jaunuomenę, pasiilgusią ko nors dvasingesnio negu įkyrėjusios kai kurių sovietmečio kompozitorių melodijos. Tas ankštas butukas buvo laisvės sala, kur visi atėjusieji užmiršdavo gyvenantys deliame socializmo narve. Štai tau ir elgeta, kuris, kalbėdamasis su lankytojais, savo svečiais, tapdavo princu.

Pas Keliuotį apie 1975–1978-uosius metus mane nuvedė vienas pažįstamas. Nustebino bendravimo lengvumas, įdomūs, šmaikštūs jo pasakojimai apie prieškarinio Kauno menininkus... Aš jam pasakiau, kad dar besimokydama mokykloje ant namo aukšto tremtinių paliktoje troboje, kur mudvi su mama

gyvenome irgi besislapstydamos nuo tremties, radau apiplyšusius „Naujosios Romuvos“ numerius. Kad jie man padarė didelį įspūdį, nes tokios spaudos nebuvau mačiusi. Gal jie ir paskatino rinktis žurnalisto profesiją...

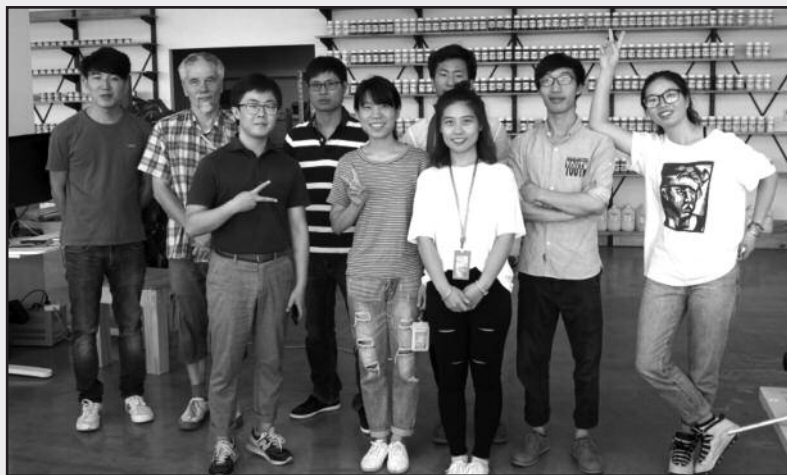
Pirmai pažinčiai to mūsų pasikalbėjimo ir užteko. Sutarėm kitus pasakojimus atidėti vėlesniam laikui. Tuomet dirbau „Literatūros ir meno“ redakcijoje, Dailės ir architektūros skyriuje. Kai kitą rytą po viešnagės pas Keliuotį atėjau į darbą, į savo kabinetą pasikvietė tuometis „Literatūros ir meno“ redaktorius. Stovėdamas anapus rašomojo stalo ir žiūrėdamas kažkur į šoną, jis man griežtai pasakė: „Daugiau nesilankyt ten, kur vakar buvot“. – „Iš kur Jūs žinot?“ – paklausiau apstulbusi. – „Kasa spravok nedajot“ (kasa informacijos neteikia) – kreivai vyptelėjo. Išdūlinau iš kabineto it musę kandusi, galvodama, kas galėjo taip žaibiškai jam pranešti apie mano vizitą pas Juozą Keliuotį... □

Iš pranešimo, 2017 m. rugsėjo 23 d. skaityto Rokiškio viešojoje bibliotekoje, konferencijoje, skirtoje kultūros veikėjo Juozo Keliuotio 115-ųjų gimimo metinių sukakčiai.

Kultūros kronika



Rugsėjo 26 d. Lietuvos nuolatinėje atstovybėje Europos Sąjungoje Briuselyje pristatyta kultūros istoriko Aurimo Švedo pokalbių knyga „Irena Veisaitė. Gyvenimas turėtų būti skaidrus“. Gausiai susirinkusiai Belgijos lietuvių bendruomenei knygos herojė, germanistė, teatrologė, ilgametė Atviros Lietuvos fondo pirmininkė Irena Veisaitė ir knygos autorius Aurimas Švedas atskleidė, kaip gimė tokios knygos idėja. Šios knygos puslapiuose istorijos ir atminties akistatoje išryškėja ne tik Irenos Veisaitės biografijos kontūrai, bet ir XX amžiaus akivaruose dingusio Lietuvos žydų pasaulio vaizdai, atkuriami knygos herojės sutiktų iškilių kultūros pasaulio asmenybių portretai, atgyja jos matytų legendinių spektaklių fragmentai, suskamba prieš daugelį dešimtmečių pasakytai ar išgirsti prasmingi žodžiai.



Lietuvių grafikas, projekto „Tarptautinė dailininko knygos trienalė Vilnius“ kuratorius, Vilniaus dailės akademijos dėstytojas, profesorius Kęstutis Vasiliūnas rugsėjo 1–17 d. viešėjo Guanlano originalios spausdintinės grafikos bazėje Šenženyje, Pietų Kinijoje. Spausdintinės grafikos bazė įkurta žymaus kinų meistro Čen Yanciao (Chen Yanqiao) gimtinėje. Šis dailininkas įkūrė Kinijos naująjį medžio raižybos judėjimą. Spausdintinės grafikos kaimelis čia veikia nuo 2008 m. Rugsėjo 18–20 d. dailininkas K. Vasiliūnas dalyvavo Tarptautinėje Dunhuango spausdintinės grafikos forumo Gansu provincijoje, Vakarų Kinijoje. Čia „Vieno Kelio Vienos Juostos“ („One Belt One Road“) programos kontekste buvo surengta konferencija „Civilizacijų koegzistencija: komunikacijos menas ir meno komunikacija“.



„Street Art Berlin“ direktorės dr. Dianos Marossek kvietimu rugsėjo 18–22 dienomis Vokietijos sostinėje svečiavosi Kauno menininkai – Vytenis Jakas, Timotiejus Norvila, Ieva Voroneckytė ir gatvės meno festivalio „Nykoka“ direktorė Goda Skėrytė. Vizito metu lietuviai susipažino su Berlyno gatvės meno kultūra, kartu su gidu aplankė įvairias miesto vietas: nuo požeminių metro stočių iki garsiosios, miestą kadaise skyrusios sienos. Per šią viešnagę svečiai turėjo galimybę susipažinti su kai kuriais įdomiausiais gatvės meno darbais. Po ekskursijų menininkai ir berlyniečiai apsigėitė kūrybinėmis idėjomis ir pradėjo planuoti gatvės meno projektus Berlyne ir Kaune.